

Sporda Fanatizm Unsuru: Latif Demirci'nin Çizgi Karakterleri Üzerine Bir İnceleme*

Uğur Keskin¹, Kadir Çalışkan², Volkan Aydoğdu²

¹Anadolu Üniversitesi, İşletme Fakültesi

²Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

(ugurkeskin@anadolu.edu.tr, k_caliskan@anadolu.edu.tr , vaydogdu@anadolu.edu.tr)

Özet

Bu çalışmada, sporun vazgeçilmez bir parçası olan taraftarlık olgusu, karikatürist Latif Demirci'nin mizahi bir biçimde ele alarak kitaplarına taşıdığı karikatürler aracılığıyla incelenmiştir. Çalışmada; doküman, kayıt ve arşiv gibi materyalin incelenmesinde başvurulan nitel analiz yöntemlerinden olan içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Yapılan inceleme, sporu yaşamlarının merkezine koyan çizgi karakterler (Muhlis Bey, Mithat ve Mirsat) ile sınırlı olarak yürütülmüştür. Çizerin söz konusu karakterleri, uzun yıllar süresince çizgi karelerinde hayat bulmuş ve taraftarlık kimliğini yansıtmaları bakımından tipik birer taraftar profili ortaya koymuşlardır. Çalışma kapsamında yapılan incelemelerde, taraftarlık davranışının, çizgi karakterler arasında patrimonyal (babadan oğula / bu çalışma için ustadan çırağa) biçimde aktarıldığı ve yıllar ilerledikçe davranışlarda giderek sivrileşme ve şiddet eğilimi baş göstermeye başladığı tespit edilmiştir. Kitapların yayımlandığı dönem göz önüne alındığında, dünya genelinde sporda şiddetin giderek yaygınlaşmasının Türk sporunda da özellikle futbol camiasına olan etkisini gözler önüne sermektedir. Çalışmadan elde edilen bulgular, sporda taraftarlık davranışlarının şiddet ile olan ilişkisinin, karikatür sanatı aracılığıyla ele alınabildiğinin bir göstergesi olması bakımından anlamlı bir katkı niteliği taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: spor, fanatizm, karikatür, Latif Demirci

Fanaticism Fact in Sprots: An Investigation About Animated Characters of Latif Demirci

Abstract

This study examines the concept "supporting a sports team", an inherent component of sports, through the comics in the books of caricaturist Latif Demirci. The study uses content analysis techniques, which is one of the qualitative analysis method often used while analysing certain materials such as documents, logs and archives. The analysis was limited to animated characters Muhlis Bey, Mithat and Mirsat, who place sports in the center of their lives. These study specific characters have been used for a long time in comics and represented typical sports fan profiles by reflecting stereotype supporter identities. The analyses revealed that supporter behavior followed a patrimonial pattern (passing from father to son / in this study from master to apprentice) and was characterized with tendency to radical fanaticism and violence as the age increases. When the period in which the comics were published is concerned, it can be observed that the increasing violence in sports all over the world has greatly affected Turkish

* Bu çalışma, 23-26 Kasım 2017 tarihleri arasında Manisa'da düzenlenen Dünya Spor Bilimleri Araştırmaları Kongresinde sözel olarak sunulan "Latif Demirci'ye Ait Mithat Çizgi Karakterinin Spor Fanatizmi Açısından İncelenmesi" başlıklı bildirinin genişletilerek farklılaştırılmış hâlidir.

world of sports, especially football. The findings of the study are expected to contribute to the field since it shows that the relationship between supporter behavior and violence can easily be dealt with through caricature art.

Keywords: sports, fanaticism, cartoon, Latif Demirci

Giriş ve Genel Bilgiler

Spor, bedensel olarak yürütülen bir faaliyet olmakla birlikte, özellikle son yıllarda bunun ötesine geçerek izleyici toplamakta ve spor üzerine yazılı ve görsel yayınlar üretilmektedir. Aktif spor yapan sporcular ve spor takımları, yüzbinlerce birey tarafından yazılı ve görsel medya aracılığıyla takip edilmektedir (Keskin, Çalışkan ve Aydoğdu, 2017: 14).

Günümüzde, teknolojinin gelişmesiyle birlikte, geleneksel anlamdaki “okuma” eylemi, internet tabanlı elektronik ortamlara doğru kayma göstermiştir. Yazılı eserler olan kitaplar özelinde yürütülmüş olan bu makale çalışması da söz konusu durumdan kaçınılmaz olarak etkilenmiştir. Bu etkilenmenin en belirgin göstergesi ise, birçok karikatüristin son yıllarda kitap yayınlamamaya başlaması şeklinde kendini göstermektedir. Bu makale, çizimleri ele alınan karikatürist Latif Demirci ekseninde yürütülmüştür. Demirci’nin, 1970’li yıllardan günümüze kadar birçok karikatür dergisinde çizimlerini yayınlamıştır. 1975 yılında *Gırgır* dergisinde çalışmaya başlamış ve ilk karikatürünü bu dergide yayınlamıştır. 1978-1979 arasında *Mikrop* dergisinde çalıştıktan sonra mizah yaşamını on yıl boyunca *Gırgır* ve *Fırt* dergilerinde sürdürülmüştür. 1989 yılında çıkan *Hıbr* dergisinin kurucularından olan Demirci, *HBR Maymun* dergisinde karikatürlerini yayınlamış ayrıca günlük gazete ve haftalık dergilerde de çizerlik yapmıştır. Çizerlik yaşamı sürecinde kendi özgün üslubunu yakalamıştır. Demirci, insanın ruh hallerini çizgilerinde başarıyla betimlemiş ve gündelik yaşamın her ögesini çizgilerine taşımıştır (Memiş ve Yarış, 2010: 158).

Özellikle 1980’li yıllardan itibaren Türkiye’nin en çok okunan karikatür dergilerinde okuyucuları tarafından yakın bir ilgiyle takip edilen Demirci’nin, bu yakın ilginin karşılığı olarak çizim yaptığı dergilerde kendine ait belirli bir banda sahip olmanın ötesine geçmiş ve tam sayfa çizimleri yayınlanmıştır. Yıllar sonra karikatür dergilerinde yer vermiş olduğu çizimlerini, belirli çizgi karakterlerin aynı adlı kitapları şeklinde yeniden yayınlamıştır. Aktif çizerlik yaşamının uzun olmasına bağlı olarak, birçok karikatür karakteri (Muhlis Bey, Tarzan, Arap Kadri, Mithat ve Mirsat, Press Bey) ve bu karakterlere ait kitaplarını yayınlamıştır. Demirci’nin kitapları içinde yer alan ve aynı zamanda birbirlerinin devamı niteliğindeki üç adet çizgi karakter ön plana çıkmaktadır. Bunlardan ilki olan Muhlis Bey karakteri, tam sayfa çizimleriyle 1980’li yılların ilk yarısında yayınlanmıştır. 1980’li yılların ikinci yarısından itibaren Muhlis Bey karakteri, Mithat karakterini kendine çırak yapmış ve karikatürlerde birlikte boy göstermeye başlamışlardır. Zamanın ilerlemesi ile doğru orantılı olarak giderek büyüyen Mithat karakteri, ilerleyen yıllarda Muhlis Bey’in emekli olması sonrasında Mirsat karakterini kendine çırak yapmış ve bu karikatürler de 1990’lı yıllarda süregelmiştir. Birbirini takip eden bu üç kuşak çizgi karakterinde dikkat çeken unsur olarak, belirli bir takıma yönelik fanatizm anlayışı, belirgin bir nitelik olarak ön plana çıkmaktadır. Futbol fanatizmi anlamında Muhlis Bey’den almış oldukları tederisi devam

ettiren Mithat ve Mirsat karakterleri, bu yönüyle ortak bir çizgiye sahip bulunmaktadır. Bu nedenle, Demirci'ye ait kitaplar içinde de özellikle bu üç çizgi karakter özelinde yoğunlaşarak anlatımlar yapılmıştır.

Bu çalışmada, çok sayıda karikatür kitabı yayınlanan üretken bir karikatürist olan Demirci'nin, spor taraftarlığı ile ilgili çizimlerinden oluşan kitapları özelinde inceleme yapılmıştır. Fanatizm, gündelik yaşamın içindeki bir davranış biçimi olduğu için çizerin kitaplarında bu unsur ile karşılaşabilmek mümkündür (Bkz. Demirci, 1987: 79). Fakat bu tür genel karikatürlere ziyade, bu çalışmada, taraftarlığın fanatizm düzeyindeki davranışlarıyla ön plana çıkan ve yıllarca devam eden Muhlis Bey, Mithat ve Mirsat karakterleri özelindeki 'fanatizm davranışları' üzerine odaklanılmıştır.

Karikatür kitaplarındaki taraftarlık unsurları, spor bilimleri alanındaki ilgili literatür kapsamında ele alındığında, söz konusu unsurların, belirli temalar etrafında şekillenmekte olduğu gözlemlenmektedir. Bu çalışma, Demirci'nin kitaplarını kapsadığı için, aşağıda yer verilen literatür özeti, çizerin kitaplarındaki taraftarlık anlayışının teorik yönünü açıklamaya yönelik olarak yapılandırılmıştır.

Gülümseme, gülme ve düşünme sadece insanlara özgü bir ayrıcalıktır. Bu ayrıcalığın kaynaklık ettiği mizah kültürü, insanlığın başlangıcından günümüze kadar varlığını sürdürmüştür (Özer, 2007: 45). On altıncı yüzyıl düşünürlerinden olan Kınalızade Ali Efendi'ye göre, mizahın orta dercede olanı makbul kabul edilmektedir. Normali aşmamak şartıyla yapılan şakalar insanların gönlünü şen ve şakrak etmekte, onlara serinlik vermektedir. Bu tarz mizah unsurları, sahibini, etrafına kırgınlık verecek asık suratlılıktan ve büyüklenmekten uzak tutmaktadır (Kınalızade, 2005: 60).

Mizahın alt işlevi olan karikatürü çok eski tarihsel devirlere kadar götürmek mümkündür fakat bugünkü anlamıyla ortaya çıkan karikatürlerin başlangıcı görece olarak daha yenidir. Karikatür; insanların, varlıkların, olayların, duygu ve düşüncelerin gülünç yanlarını yakalayıp bunları kimi zaman yazıyla da desteklenmiş abartılı çizimlerle anlatıma dönüştürme sanatıdır. İtalyanca "caricare" kelimesinden türemiş olan bu kavramın sözlük anlamı, üst üste yükleme (resim gibi bir ortamı), taşıyabileceğinden çok ayrıntıyla doldurmaktır. İtalyan sanatçıları, bu tür abartılı çizimlere "carucatura" adını vermişler, İtalyanca'dan Fransızca'ya da bu şekilde geçmiş ve bütün dünyaya bu şekilde yayılmıştır (Alsaç, 1994: 7).

Bilinen ilk karikatür 16. Yüzyılda Almanya'da obur bir bireyin davranışını betimleyen bir çizim olarak Agostino Carracci ve Giovanni Bernini tarafından yapılmıştır (Memiş ve Yarış, 2010: 12). Türkiye'de karikatür, Batı'ya açılma hareketlerinin bir parçası olarak gelişim kaydetmiştir. 1870 yılında Teodor Kasap, Türkiye'nin ilk mizah dergisi olan Diyojen'i yayınlamıştır. Daha önce de basılmış karikatürlere rastlanmakla birlikte, bugün bilinen anlamıyla yazı ve karikatürleriyle ilk basılı mizah devri bu dergi ile başlamıştır (Karikatürcüler Derneği, 1971: 7).

Türk karikatürleri incelendiğinde, basılı kitap olarak spor karikatürleri ilk olarak Şevket Soley (1972) tarafından *Dünyadan Seçme Spor Karikatürleri* adıyla yayınlanmış olduğu

görülmektedir. Daha sonraki yıllarda Türk karikatürcüler, çeşitli dergilerde yayınlamış oldukları karikatürlerini ayrıca kitaplaştırmaya başlamışlardır. Demirci de 1984-2006 yılları arasında toplam 14 adet kitap (karikatür albümü) yayınlamıştır.

Alanyazın Özeti

Taraftarlık

Taraftarlık; bir şeyden, bir görüşten, düşünceden ya da birinden yana olma, ondan yana saf tutma olarak tanımlanmaktadır. Taraftarlık denildiğinde, akla ilk olarak spor taraftarlığı gelmektedir. Futbol üzerinden örnek gerekirse taraftar, bazen 12. oyuncu, bazen sermayedar olarak adlandırılırken, bazı zamanlarda ise istenen/istenmeyen olayların sorumlusu olarak görülebilmektedir (Çakmak ve Çelik, 2016: 310). Sporun vazgeçilmez bir unsuru olan taraftarlık, kimi zaman fanatizm kimi zaman da holiganizm ile karıştırılmaktadır. Koçer'e (2012: 113) göre taraftar ile fanatik arasındaki en önemli farklılık, fanatiklerin takımlarına taraftar olanlardan çok daha fazla şekilde bağlılık hissetmeleridir. Holiganizm ise, fanatizm kavramının şiddete bürünmüş halidir. Hunt, Bristol ve Bashaw (1999); taraftarlığı 5 grupta sınıflandırmaktadır. Söz konusu taraftarlık türleri aşağıda sırasıyla açıklanmıştır.

Geçici Taraftar (Temporary Fan)

Kazanma ve kaybetme olgusu, bazı bireylerin yaşamında önemli derecede belirleyici bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Bu da söz konusu bireylerin taraftarlık davranışını belirlemede anlamlı bir değişken olarak kabul edilmektedir. Cialdini'ye (1976) göre, takımın elde ettiği başarı karşılığında memnuniyet duyan ve bağlılığını sürdüren taraftar modeline BIRG (Basking in Reflected Glory) denilmektedir. Başarısızlık karşısında ise taraftarlığın kesintiye uğraması CORF (Cutting of Reflected Failure) olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca zamana bağlı olarak bu taraftarlık türündeki bağlılıkta azalmalar ve tükenmeler yaşanabilmektedir. Örneğin başarılı bir sezon geçiren klübün taraftarı, sezon bitiminde klübe karşı bağlılığını yitirebilmektedir (Hunt, Bristol ve Bashaw, 1999: 443). Bireyin taraftarlık davranışında gözlemlenen bu tür durumsallıklar, o bireyin geçici taraftar olduğu gerçekliğini ortaya koymaktadır.

Yerel Taraftar (Local Fan)

Bu taraftar türü, yaşamakta oldukları yakın coğrafyadaki takımı veya doğdukları yerin takımını destekleme eğilimine sahip bulunmaktadırlar. Bu tür taraftarın, yerel takıma karşı hissetmiş ve sergilemiş oldukları adanmışlık, yaşamakta oldukları yerden uzaklaşmaları durumunda, zaman içinde kaybolabilmektedir (Hunt, Bristol ve Bashaw, 1999: 444). Taraftarın bağlı olduğu unsur, takımda yer alan belirli bir sporcu ise, bu sporcunun takımdan ayrılması durumunda da yerel taraftar, benzer bir tepki vermekte ve oyuncuya karşı adanmışlık duygularından uzaklaşmaktadır.

Sadık Taraftar (Devoted Fan)

Bu tür taraftarlık, yer ve zamandan bağımsız olarak taraftarlık sergileme şekli olarak kavramlaştırılmaktadır. Bu taraftarlık tipinde, kısa dönemli başarı veya başarısızlık durumu ya da coğrafi olarak uzaklaşma durumlarında bile taraftarlık davranışında değişim görünmemektedir. Sadık bir taraftar, takımının maçlarına düzenli olarak katılma, televizyon ekranından takip etme veya bu takımın ürünlerini satın alma isteği göstermektedirler. Dolayısıyla, adanmışlık duyguları oldukça yüksek bir düzeyde olmaktadır (Argan ve Katırcı, 2015: 120).

Fanatik Taraftar (Fanatical Fan)

Fanatik kavramı İngilizce taraftar anlamına gelen “fan”dan türetilmiş bir sözcüktür. Fanatik taraftarlar vücudunu kıyafetlerini boyatarak sadık taraftardan farklı davranışlar göstermektedirler. Zaman zaman değişik kıyafetler, maskeler ve boyalar ile ekranlara yansıyan bu taraftar türü, sadık taraftar ile fanatik taraftar arasındaki farkı ortaya koymaktadır. Takımlarına ait eşyaları satın alarak günlük yaşamlarında kullanabilmekte, odalarını ve çalışma ortamlarını tuttuğu takımların bayrakları ya da farklı ürünleri ile süsleyebilmektedirler. Bu yönüyle, yoğun bir taraftarlık davranışı sergilemektedirler (Argan ve Katırcı, 2015: 121-122).

Kötü Fonksiyonlu (Sert) Taraftar (Dysfunctional Fan)

Bu tip taraftarlıkta, anormal davranışlar sergilenmektedir. Başkalarına karşı davranışların şiddet içermesi ve sözlü taciz gibi unsurları içerisinde barındıran bu taraftarlık tipinde, toplumsal olarak işlev bozukluğu da söz konusu olmaktadır. Bu kişiler son derece çatışmacıdır ve sport ortamının çeşitli bileşenleri hakkında (takımın antrenörü, alınan kararlar, vb.) sık sık şikâyet etme eğilimindedirler. Spor organizasyonlarında sürekli olarak sorun çıkarmaktadırlar ve oyunculara, takıma, rakip takım taraftarlarına karşı saldırıya hazır bir durum sergilemektedirler (Wakefield ve Wann, 2006: 170).

Kötü fonksiyonlu taraftarlar kendi kimliklerinin temel bir metodu olarak taraftarlığı kullanmaktadırlar. Bu taraftarlık türü için en klasik örnek, bir dönem İngiliz futbol taraftarlarına addedilen “holiganlık” olarak belirginlik kazanmaktadır. Şiddet ve holiganizm, kötü fonksiyonlu taraftarlık biçimi olarak kendini göstermektedir. Bu taraftarlar, işlerinden ve hatta ailelerinden bile vazgeçecek kadar taraftarlık duygusuna sahip olabilmektedirler. Çevrelerine karşı saldırganca bir tutum sergileyebilmektedirler. Bu da diğer taraftarlar için gelecekteki sportif aktivitelere katılımları konusunda bir tehdit oluşturabilmektedir (Argan ve Katırcı, 2015: 122-123).

Hangi davranışların saldırganlık olarak değerlendirilebileceği konusunda çeşitli bakış açıları bulunmaktadır. Bu sebeple saldırganlık, sporda şiddet gibi kavramların açıklanması gerekliliği oluşmaktadır. Kimilerine göre saldırganlık, insanların yaralanmasıyla veya bir şeylerin kırılıp dökülmesiyle sonuçlanan fiiller olarak görülürken, başkalarına göre rakibi psikolojik olarak incitecek davranışlar ve sözlü sataşmalar olarak değerlendirilmektedir (Arslanoğlu, 2005: 331). Türk Dil Kurumu'nun tanımına göre saldırganlık; kötülük ya da yıpratma amacıyla bir kimseye karşı doğrudan doğruya silahlı ya da silahsız bir eylemde

bulunma, bireyin kendi düşünce ve davranışlarını dıştaki direnmelere karşın, zorla karşısındakine benimsetme çabası olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2017). Sporda saldırganlık ise bir sportif organizasyona zarar vermek üzere yapılan davranışlar olarak tanımlanmakta ve bunun yanında ortaya çıkan saldırganlık, fiziksel olmanın yanında kötü tezahürat olarak da sıklıkla ortaya çıkmaktadır (Yücel, Atalay ve Gürkan 2015: 71).

Şiddet ise genel anlamda, duyguların aşırı olması, bir olgunun yoğunluğu, kaba olmasını ve sert davranışın eylemi olarak adlandırılmaktadır (Çağlayan ve Fişekçioğlu, 2003: 130). Spor olgusunun yapısında ve seyirci ortamında şiddet unsurları, belirgin bir biçimde görülebilmektedir. Spordaki söz konusu eğilimler, belirli koşulların oluşması ile açığa çıkmakta ve eyleme dönüşmektedir (Kuru, 2000'den akt. Yücel, Atalay ve Gürkan, 2015). Bu eylemler deşarj yöntemi olarak kimi zaman küfür ve kötü tezahürat şeklinde baş gösterirken, kimi zaman ise saldırganca davranma ve şiddete başvurma şeklinde ortaya çıkabilmektedir (Kuru ve Var, 2009'dan akt. Yücel, Atalay ve Gürkan, 2015).

Yöntem

Bu çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden olan betimsel yöntem kullanılmış olup, Demirci'nin kitapları üzerine içerik analizi yapılmıştır. Arşiv incelemesi, doküman analizi gibi faaliyetlerde sıkça başvurulduğu üzere, bu makalede de içerik analizi çalışması yürütülmüştür. İçerik analizinde temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri, belirli kavramlar ve temalar bağlamında bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde organize ederek yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Çalışma kapsamında, karakterlerin taraftarlık biçimlerinden biri olan fanatik davranışları, tek bir tema olarak sabit tutulmuş ve bu temanın, çizgi karakterlerin gündelik yaşamlarıyla olan ilişkisine yansımakta olduğu görülmüştür. Aşırıya kaçan fanatik davranışların, çizerin üç karakteri arasında adeta patrimonial (babadan oğula, usta-çırak ilişkisi doğrultusunda) bir biçimde aktarıldığı görülmektedir. 1980'li yılların çizimleri olan Muhlis Bey ile başlayan fanatik davranışların, Türkiye'deki toplumsal dönüşüm ile de paralel olarak Mithat ve Mirsat karakterlerinde giderek artan ölçüde holiganizme kaydığı görülmektedir. Dolayısıyla, aşırı fanatik davranışların, özellikle Mithat ve Mirsat karakterlerinde cisimleştiği görülmektedir. Söz konusu temaya yönelik edilen çıkarımlar, ağırlıklı olarak 1980'li yılların sonları ile 1990'lı yılların Türkiye'deki taraftar davranışlarıyla da örtüştüğü için, işlenen temayı açıklamaya yönelik yeterli bir veri doygunluğuna erişilmiştir.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmada, Demirci'nin yıllarca süregelen tam sayfa karikatür çizimlerinde hayat verdiği Muhlis Bey, Mithat ve Mirsat karakterleri, spor fanatizmi açısından değerlendirilmiştir. Latif Demirci'nin çizimlerinde yer verdiği bu karakterlerin spor ile iç içe olan yaşamları, dönemin taraftarlık anlayışına farklı bir bakış açısı kazandırabilmesi açısından incelemeye değer

bulunmuştur. Karikatür sanatı, doğal olarak abartı unsurunu bünyesinde barındırmakla birlikte, birtakım yaşamsal gerçekleri de aynı şekilde bünyesinde barındırmaktadır. Sanatçı bakış açısının vermiş olduğu gözlem/yorumlama yeteneği, “her şakada bir gerçeklik payı vardır” anlayışı ile birleştiğinde ortaya hem bireysel hem de toplumsal açıdan tahlil edilebilir veriler ortaya çıkarabilmektedir.

Üç yazarlı olan bu çalışmada, her bir yazarın birbirinden bağımsız olarak yapmış olduğu incelemelerin neticesinde üç yazarın da; aşırı spor düşkünlüğünün, futbol branşı üzerine yoğunlaştığı hususunda ortak bir kanaate ulaştığı belirlenmiştir. Üç yazarın da mutabakata vardığı diğer ortak husus ise, bazı çizimlerde betimlenen fanatiklik davranışının, aşırıya kaçarak holiganizme dönüştüğü yönünde olmuştur. Çalışmanın bulguları, spor fanatizminin, bireylerin gündelik yaşamlarındaki etkilerine, ele alınan dönemin en çok okunan karikatür çizimleri aracılığıyla tahlil edilmesine olanak sağlamıştır. Ayrıca, sporu hem yazılı hem de görsel materyal üzerinden ele almak ve mizahi yönden değerlendirmek, bu alanda sergilenmiş bulunan farklı bakış açılarını belirleyerek değerlendirme hususunda anlamlı katkılar sağlayabilmektedir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma, Demirci'nin karikatür kitaplarının tamamı üzerinde yürütülmüş olup, özellikle Muhlis Bey, Mithat ve Mirsat karakterlerin taraftarlık anlayışları ve davranışlarının, spor fanatizmi açısından değerlendirilmesi özelinde gerçekleştirilmiştir. Demirci'nin bu üç karakter üzerine yaptığı çizimler, aradan geçen yıllar ile doğru orantılı olarak onların davranışlarına ve görünümüne de (fiziksel görünüm olarak yaşlarının giderek artmasına) yansımıştır. Aralarında usta-çırak ilişkisi bulunan, birbirlerinin devamı niteliğindeki Muhlis Bey, Mithat ve Mirsat dışındaki Demirci'ye ait diğer ana karakterler ile çizimlerde ilişki içinde buldukları yan karakterler inceleme kapsamı dışında tutulmuştur.

Bu çalışmada, Demirci'nin karikatür kitaplarındaki karakterlerin, içinde buldukları bağlamın tamamının (çizimlerdeki unsurların bütünsel olarak) okuyucuya aktarılabilmesi mümkün olamamıştır. Bu çalışma, aktarmaya dayalı olduğu için, benzer türdeki diğer çalışmalardakine benzer birtakım sınırlılıkları beraberinde getirmektedir. Zira görsel bir unsur olan karikatürün, yazıya dayalı bir anlatım yoluyla aktarılacak ve açıklanmaya çalışılması, görsel sanatların doğasında var olan üstün yönlerin, belirli oranlarda kaybedilmesi sorununu beraberinde getirmektedir (Keskin, 2016: 5539).

Bulgular ve Tartışma

Spor fanatizmi literatürünün geneli ve yukarıdaki literatür özeti doğrultusunda, Demirci'nin karikatür kitaplarındaki Muhlis Bey, Mithat ve Mirsat karakterlerinin taraftarlık anlayışları ve davranışları, spor fanatizmi açısından değerlendirilmiştir. Aşağıdaki anlatımlarda, Demirci'nin kitaplarında konu edilen husus olarak sporda fanatik davranışlara yer verilen

karikatür kareleri betimlenmiş ve söz konusu karikatür karelerinin içeriğinde yer alan diyalog ve yazılar, bir kısmı görselleriyle birlikte olmak üzere, açıklanarak aktarılmıştır.

Muhlis Bey Karakterine Ait Çizimlerdeki Taraftarlık Unsurları

Fanatizm kaynaklı olarak ortaya çıkan sporda şiddet konusunu öne çıkaran bir çizimde Muhlis Bey karakteri, sahada futbol oynamaktadır. Bu esnada futbol sahasının dışından, kendisine doğru bir şişe atılmakta ve bu şişe şiddetli bir şekilde Muhlis Bey karakterinin başına isabet etmektedir. Söz konusu olumsuz durumlar, sporda şiddet kapsamı içinde yer almaktadır. Buna karşın, başına şişe isabet etmesi sonrasında Muhlis Bey'in yaşanan olumsuzluğu "boşalan şişeleri maçlarda futbolculara atabilirsiniz" şeklinde yorumlaması, tasvip edilmeyen bu tür bir şiddet içerikli davranışların, futbol camiasının paydaşları arasında kanıksanmakta olan bir durum olduğunu ironik bir şekilde ortaya koymaktadır.

Resim 1. Pek, B ve Demirci, L. (2007). Muhlis Bey ve Yavlum Mithat, S. 34.

Muhlis Bey karakterinin fanatik birey davranışı sergilemiş olduğu bir karikatür karesinde, dönemin başbakanı Turgut Özal ve Semra Özal şeref tribününde futbol müsabakası izlemektedir. Bu ikilinin yanında müsabakayı izleyen Muhlis Bey karakteri, futbol fanatiklerinin kullanmış olduğu küfür içerikli sözler sarf etmektedir. Turgut ve Semra Özal çifti, bu nahoş durumu büyük bir şaşkınlık ve biraz da kızgınlıkla karşılamaktadırlar (Pek ve Demirci, 2007: 3). Bu yönüyle ele alındığında, Muhlis Bey karakterinin, 'kötü fonksiyonlu (sert) taraftar (dysfunctional fan)' davranışları sergilediği açıkça görülmektedir.

Fanatik birey davranışının bir başka yönünü işleyen başka bir karikatürün birinci karesinde, Muhlis Bey elinde bayraklarla büyük bir coşkuyla maç izlemeye gitmektedir. İkinci karede, desteklediği takım maçta yenilmektedir. Üçüncü karede ise Muhlis Bey "Bu yoksul halk şu futbol denen şeyden ne zevk alıyor anlamıyorum" (Pek ve Demirci, 2007: 28) demekte ve psikolojide "karşıt tavır geliştirme" olarak kavramlaştırılan bir davranış örneğini sergilemektedir. Genel anlamda Muhlis Bey karakteri naif (saf ve acemi) davranışlarıyla dikkat çekmekte, bu davranışları karikatür sanatının doğal sınırları içinde bazen aşırıya kaçabilmektedir. Muhlis Bey çizimlerdeki fanatik davranışlar, bazen kişisel öncelik ve gelişen durumlar karşısında değişkenlik gösterebilmektedir. Dolayısıyla, bu ve benzeri çizimlerin, Muhlis Bey'in sadık olmayan taraftar (temporary fan) davranışı sergilediği üzerinden değil, onun naif karakterinden kaynaklanan geçici kafa karışıklıkları üzerinden değerlendirilmesi gerekmektedir. Zira Muhlis Bey'in yıllar

süren çizimlerinin geneli göz önünde bulundurulduğunda, belirli bir takımı ‘fanatik düzeyde’ desteklemekte olduğu görülmektedir.

Muhlis Bey karakteri, “FB Kalecisi Yaşar’a Öğütler” başlıklı dört kareli karikatürde, desteklemiş olduğu takımın, söz konusu dönemdeki kalecisine mizahi bazı öğütlerde bulunmaktadır (Pek ve Demirci, 2007: 87). Muhlis Bey, benzer içerikli bir başka sayfada 9 ayrı karikatür karesinde desteklediği takımın, geride bırakmış olduğu sezonunu değerlendirmekte, öğütlerde bulunmakta ve gelecek sezona yönelik umut dolu beklentilerini ifade etmektedir (Pek ve Demirci, 2007: 87).

Muhlis Bey karakterinin, takım taraftarlığına yönelik yukarıdaki anlatımlar, takım destekleme anlamında yanlış bir tavır sergilemekte olduğunu açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Muhlis Bey karakteri, üç kareden oluşan karikatürde, herhangi bir takımın taraftarlığını kastetmeksizin, fanatik davranmanın ve sadece futbol (genel anlamda spor) eksenli bir yaşam tarzının yanlış olduğunu ifade etmektedir. Bu üç karenin birincisinde Muhlis Bey, çırağı Mirsat’a “Oğlum sen maçtan başka bir şey bilmez misin?” demektedir. Azar işitmekten mahcup olan Mirsat, ustası Muhlis Bey’in bu sözünü teyit etmektedir. İkinci karede ise “Biraz kitap oku, kültürünü çoğalt” diyen Muhlis Bey’e “Yerden göğe kadar haklısın ustacığım” diyerek Muhlis Bey’in sözlerini tekrar teyit etmektedir. Karikatürlerin ilk iki karesi, yakın çizim şeklinde yapıldığı için hangi ortamda konuşmakta oldukları anlaşılabilen Muhlis Bey ve Mirsat’ın, aslında stadyumda maç izlemekte oldukları, daha geniş bir çizim olan üçüncü karede ancak anlaşılabilir. Söz konusu üçüncü karede Muhlis Bey, “Neyse maçın ikinci yarısı başlıyor. Bitince konuşucam seninle” diyerek konuşmaya ara vermektedir. Mirsat ise “Doğru söze ne denir?” diyerek ironi yapmaktadır (Pek ve Demirci, 2007: 154).

Tam sayfa olarak karikatür dergisinde yer verilen Muhlis Bey çizimlerinin sol üst köşesinde “Başyazı” adlı bölüme yer verilmekte ve bu bölümde, güncel ya da genel konulardaki Muhlis Bey karakterinin yazılı anlatımları bulunmaktadır. Bu yazıların içerik analizi yapıldığında, desteklemiş olduğu futbol takımını, fanatik olmasından dolayı yanlış olarak değerlendirdiği görülmektedir (Pek ve Demirci, 2007: 3; 6; 11; 51; 84; 156; 170; 190; 194; 204; 214). Dolayısıyla Muhlis Bey karakteri hem görsel çizimlerinde hem de yazılı anlatımlarında ‘futbol fanatizmi’ davranışlarının izlerini taşımakta olduğu görülmektedir.

Mithat ve Mirsat Karakterlerine Ait Çizimlerindeki Taraftarlık Unsurları

Muhlis Bey’in yanında çirak olarak yetişen Mithat, yıllar içinde ustasının yerini almış ve Mirsat karakterini kendine çirak olarak almıştır. Üçüncü kuşak olan Mirsat, ustalarının yolundan gitmekte ve futbol fanatizmi konusunda onlar ile aynı çizgide yer almaktadır.

Mithat karakterinin fanatizmini ortaya koyan bir çizimde, hoşlandığı kadın olan Nühket karakterine, Fenerbahçeli bir futbolcudan maç sonunda aldığı formayı hediye etmek istemektedir. Futbol müsabakasında sporcu tarafından giyilerek terletilmiş olan forma etrafa istenmeyen kokular yaymaktadır. Fanatizm konusunda aşırıya giden bireylerin, bu tür olumsuzlukları görebilmek konusunda ne denli anlayışsız olabildiklerini, mizahın doğasında yer

alan abartı unsuruyla birlikte ortaya koymaktadır. Nükhet karakterinin, olay karşısındaki memnuniyetsiz tavrı ve vücut dili karşısında bile fanatik bir karakter olan Mirsat'ın ne denli kör olabildiği hususu bu karede karikatürize edilmektedir.

Resim 2. Demirci, L. (1991), Mithat & Mirsat, s. 51.

Bir başka çizimde, Mithat'ın "Şampiyoon Feener" şeklinde tezahürat yaparken, yanına telaşla gelen çırağı Mirsat görülmektedir. Arka planda kutlama yapan bir Beşiktaş taraftarı olmasına rağmen, Fenerbahçe bayrağını dalgalandıran Mithat'ın bu hareketine, Mirsat anlam verememektedir. Mithat ise bu durumu şu şekilde açıklamaktadır: Şampiyonluk kutlamalarına birkaç hafta erken başlayan Beşiktaş taraftarlarına karşılık olarak Mithat, gelecek sezon, Fenerbahçe'nin şampiyon olacağını ileri sürerek bir yıl sonrasının kendine göre müstakbel şampiyonluğu için kutlama yaptığını ifade etmektedir. Bu karede, rakip takımın başarısını kabullenememe durumunun, farklı bir tepkiyle (yok sayma, görmezden gelme, karşıt tepki geliştirme) ortaya konulması hususu karikatürize edilmektedir.

Resim 3. Demirci, L. (1991), Mithat & Mirsat, s. 82.

Demirci'nin *Mithat & Mirsat* adlı kitabında yer alan diğer fanatizm unsurları olarak dikkat çekenler aşağıda aktarılmıştır:

Fanatik taraftarlık (Gündelik yaşantıyı taraftarlık davranışlarıyla özdeşleştirme): Karikatür karelerinden birinde Mithat, Nükhet karakteri tarafından reddedemeyeceği nazik bir teklif almaktadır. Nükhet karakterine karşı zaafı olan Mithat, teklif edilen gün ve saatte, desteklemiş olduğu takımın Avrupa maçı olduğu için ikilemde kalmaktadır. Bu ikilemden kurtulabilmek için FIFA'yı telefon ile arayarak futbol müsabakasının ertelenmesine çaba sarf etmektedir. Bu haliyle Mithat'ın, gündelik yaşam ile futbolun kesiştiği durumlarda ağırlığın futbol tarafına kayması için elinden gelen her şeyi yapmaya çalıştığı görülmektedir (Demirci, 1991: 44).

Mithat karakterini ikilemde bırakan bir başka karede ise, başka bir futbol takımını destekleyen Nükhet karakteri, takımının güncel başarılarından ve lider oluşundan bahsetmektedir. Nükhet ile hiçbir konuda çelişmek istemeyen Mithat, Nükhet'in takımını destekler görünmeye çalışmaktadır. Nükhet'in takımını destekleme davranışı, içten gelmeyen ve kerhen bir davranış olduğu için Mithat soğuk terler dökmekte ve zor anlar yaşadığı, beden diline de yansımaktadır (Demirci, 1991: 30).

Kötü fonksiyonlu taraftarlık (Taraftarlık baskısı kurma): Bir başka karede ise Mithat, Mirsat'ın okulda almış olduğu formal eğitimi yetersiz bulmaktadır. Mithat, ilköğretim müfredatında, desteklemiş olduğu takım hakkında bilgiler verilmiyor olması gibi anlamsız bir gerekçeyle Mirsat'ı azarlayarak hem gündelik yaşamı fazlasıyla futbol ile özdeşleştirerek akılcı davranıştan uzaklaşmakta hem de Mirsat'ı 'taraftarlık baskısı' altına almaya çalışmaktadır (Demirci, 1991: 8).

Mithat, çalıştırdığı personeli (çırağı) olan Mirsat üzerinde taraftarlık baskısı kurmaktadır. Stüdyoda boy fotoğrafı için poz vermekte olan Mithat ve Mirsat'a fotoğrafçı "Siyah-Beyaz mı çekelim beyler?" demektedir. Bu soru karşısında bozulan Mirsat kızgın bir ifadeyle "Hayır Efendim... Sarı-lacivert olsun..." sözleriyle karşılık vermektedir (Demirci, 1991: 27). Çizimlerden birinde Mithat karakteri, takımını sadece futbol branşında değil, basketbol branşında da fanatik bir taraftar olarak desteklemekte olduğunu ifade etmekte, bu davranışını da Mirsat'a dikte ettirme çabasına girişmektedir (Demirci, 1991: 80).

Mithat, çalışanı konumundaki Mirsat'a sair zamanda haftalık ücret ödemesini geciktirebilmekte, ücret ödemelerinde gönülsüzce davranabilmektedir. Buna rağmen Mirsat, ustasının taraftarlık zafiyetinden yararlanmak için maça gideceğini söylemekte ve haftalık ücretini fazlasıyla almaktadır (Demirci, 1991: 22). Bir çizimde Mirsat, ustası Mithat'ın yanına kolunda bir kartal ile gelmektedir. "Ustaa bak! Konuşan kartal aldım.. Çok acayip ya.." demektedir. Mithat, "Hadi ... kartal konuşur mu hiç!" demekte ve alaycı bir tavır takınmaktadır. Bir sonraki karede siyah renkli kartal, sembolü olarak kabul edilen futbol takımının lehine tezahürat yapmaya başlamaktadır. Mithat ise bu durumu şaşkınlıkla ve kızgınlıkla karşılamaktadır. Bu çizimde, Mithat, bir kuş tarafından bile yapılırsa, rakip takım lehine

tezahürata karşı tahammülsüzlük sergilenmekte ve hakaretamiz tepkiler ortaya koymaktadır (Demirci, 1991: 37).

Doğuştan Fenerli Mithat Adlı Kitapta Yer Alan Çizimlerdeki Taraftarlık Unsurları

Demirci'nin bu kitabı, adından da anlaşıldığı üzere, tümüyle *fanatizm* unsurlarını içeren bir kitap olma niteliği taşımaktadır. Bu yönüyle düşünüldüğünde, kitabın, fanatizm içeren karikatürlerinin, yukarıdaki iki alt başlıkta yapıldığı gibi her bir karikatür karesi özelinde ele alınarak değerlendirmeye tabi tutulması olası görünmemektedir. Kitabın, bütünüyle fanatizm unsurlarını içeriyor olmasından dolayı, kitaptaki karikatürlerin başlıca temalarının aktarılması daha makul bir yaklaşım olarak ön plana çıkmaktadır.

İçeriğinde ağırlıklı olarak futbol fanatizminin işlendiği *Doğuştan Fenerli Mithat* kitabında, zaten kendisi bir aşırılık olan fanatizmde de aşırıya gidildiği çok sayıda karikatüre yer verilmiştir. Mithat'ın sanat anlayışının, bir spor kulübü yöneticisinin heykelini yaptırarak evin salonuna koymasını (Demirci, 1999; 93), hastanede ligin devre arasında müsabakaları izleyemediği için yatıyor olması ve uykusunda tribün tezahüratlarını sayıklıyor olması gibi aşırılıklar, ironik çizim ve anlatımlarla eleştirilmektedir (Demirci, 1999: 27).

Resim 4. Demirci, L. (1999), *Doğuştan Fenerli Mithat*, s. 27.

Mithat'ın fanatik davranışlar sergilediği bir karede, yaşadığı evin girişinde yüksek sesle tuttuğu takımın marşını söylediği görülmektedir. Mithat, sadece marş söylemekle yetinmeyip bu seramoniye çırağı Mirsat ve onun annesi Nühket'i de ortak etmektedir. Etrafındaki diğer bireyleri, kerhen de olsa benzer davranışlara yönelten bu yaklaşım, Mithat'ın fanatizmle ilişkilendirilebilecek davranışının bir başka yönünü vurgulamaktadır. Çevredeki insanların memnuniyetsiz tavırları ve çirak Mirsat karakterinin noktalı baloncuk içinde sessizce ve adeta homurdanarak söylemiş olduğu sözler, Mithat'ın, çevresine rahatsızlık veren davranışlar içeren holiganik davranış sergilemekte olduğunu orataya koymaktadır.

çıkarmını yapmaktadır. Holiganizmin ironik biçimde ele alındığı bu karede, sporda şiddetin kimi zaman mantık çerçevesi dışındaki sebeplerden bile beslenebildiği ve küçük bir kıvılcım ile büyüyebildiğine işaret edilmektedir.

Resim 7. Demirci, L. (1999), Doğuştan Fenerli Mithat, s. 34.

Mithat'ın sevinç gösterileri de sıradan bir taraftarlık davranışlarının çok ötesine geçmektedir. İzlediği bir maç sırasında tuttuğu takımın gol atmasının ardından, sevinç ile silahını çıkarıp susturucu taktıktan sonra ateş etmeye başlaması, karede yer alan diğer karakter olan Nükhet tarafından ironik biçimde ifade edilmekte ve Mithat'ın, silahına susturucu takarak ateş ediyor olması, onun "çevreci" bir taraftar olduğu şeklinde yorumlanmaktadır. Kötü fonksiyonlu taraftarların şiddet meyilli olmaları, bu tür durumlarda, benzer türden aşırılıkların sergilemelerine kaynaklık etmektedir.

Resim 8. Demirci, L. (1999), Doğuştan Fenerli Mithat, s. 42.

Tablo 1'de; özellikle Mithat karakterinin, kitabın hemen hemen her sayfasında, sergilemiş olduğu farklı taraftarlık modelli davranışlar, belirli temalar etrafında sıralanmıştır.

Tablo 1. Doğuştan Fenerli Mithat Kitabında Bulunan Karikatürlerdeki Taraftarlık Davranışlarının Dağılımı

Taraftarlık Davranış Biçimi	Kitaptaki Sayfa Numarası
Geçici taraftar davranışı	-
Yerel taraftar davranışı	-
Sadık taraftar davranışı	Kitabın geneli
Fanatik taraftar davranışı	9; 15; 19; 21; 23; 27; 29; 33; 37; 39; 45; 47; 49; 53; 93; 117; 131
Kötü fonksiyonlu (sert) taraftar davranışı	34; 75; 83; 99; 119; 121

Tablo 1’de de görüldüğü üzere, Mithat ve Mirsat çizgi karakterlerinin taraftar davranışları içinde, “geçici taraftar” veya yerel taraftar” tanımı içinde yer alabilecek türden davranışlara kitapta yer verilmemektedir. Özünde, belirli bir takımın sadık taraftarı olarak belirginleşen Mithat karakterinin, sıklıkla fanatik hatta kötü fonksiyonlu taraftar çizgisine kaymakta olduğu görülmektedir.

Sonuç

Bu çalışmada incelemeye konu edilen kitaplar, Demirci’nin Muhlis Bey, Mithat ve Mirsat karakterleri çerçevesinde ele alınmıştır. Söz konusu karakterlerin, sporun vazgeçilmez unsurlarından biri olan taraftarlık bağlamındaki değerlendirmeleri yapılmıştır. Yaşlıdan genç olana doğru sıralandığında üç ayrı kuşağı temsil eden bu karakterlerin davranışlarında artan bir şiddet meyili olduğu göze çarpmaktadır. Günümüz spor dünyasında artan rekabet, taraftarlık rolünde de bir takım çekişmelere sahne olmaktadır. Taraftarlarca düzenlenen tribün şovları, marşlar, hazırlanan koreografiler, takımlarını yalnızca müsabaka esnasında değil; yurt dışından gelişi, mukavele imzalayışı, tesislerdeki gündelik yaşantılarında, antrenman sürecinde, kamp çalışmalarında, sosyal mecralarda kısacası tüm yaşamsal alanlarda iç içe olma gayretleri ile belirginleşen rekabet, spor dünyasının olağan bir dinamizmi haline gelmiştir.

Kitle iletişim araçlarındaki gelişim, görsel ve yazılı basının tahrik edici yayınlarını çok daha hızlı biçimde yayılmasına sebep olmakta, bazı kulüp görevlilerinin tahrik edici üslupları, spor haber ve bültenlerinin reyting kaygısı ile sporun kötü yüzünü aktarma gayretler, şiddet ve saldırganlığa zemin hazırlamaktadır. Söz konusu gergin ortamın sonucu olarak, kontrolün dışına çıkan ve sporda şiddet unsurları içeren aşırı fanatizm ve holiganizmle ilişkili olaylar ortaya çıkabilmektedir. Karikatürist Demirci’nin sporla iç içe yaşayan karakterlerinin, gündelik yaşamları içindeki taraftarlık davranışlarının da günümüze gelindikçe evrilen, giderek artan bir fiziksel ve psikolojik çatışmalar doğrultusunda süregeldiği görülmektedir. Özellikle 1980’li yıllardan itibaren sporda şiddetin İngiltere özelinden çıkarak, tüm dünyaya yayılması, Türk sporunda da bu tür fanatik davranışların holiganizme varan etkilerinin görülmesini şaşırtıcı kılmamaktadır.

Bu makalenin literatür kısmında da açıklandığı üzere, genel kabul gören taraftarlık modelleri arasında bulunan, ‘fanatik’ ve ‘kötü fonksiyonlu taraftar’ tipleri, Demirci’nin çizgi karakterlerinin sözleri ve davranışlarıyla örtüşen bir davranış biçimlerini açığa çıkarmaktadır. Bu makale kapsamında incelenen kitapların yayımlandığı tarihler de göz önüne alındığında; Türk futbolunda giderek artan taraftar çatışmalarının, bölünerek ayrışmaların, sporun barış, dostluk ve saygı bileşenlerinden uzaklaşmanın, karikatür karakterlerinin davranışlarına da yansımakta olduğu görülmektedir.

Spor dünyasının karar mercileri, sporda şiddetin önüne geçebilmek adına çeşitli önlemler almakta ve rekabetin, yalnızca müsabaka sınırları çerçevesinde yaşanabilmesi doğrultusunda yoğun çaba sarfetmektedirler. İdeal bir izleyici kitlesinin, sporu bir eğlence aracı olarak görmesi gerekmektedir. Bunun ötesine geçen her türlü davranış, bir aşırıya gidişi ifade etmektedir. Zira

son dönemlerde, özellikle uluslararası organizasyonlarının adil oyun (fair-play), rakibe saygı (respect) gibi vurguları, sporda şiddetin istenmeyen bir sonuç olarak değerlendirildiğini gözler önüne sermektedir. Taraftarların şiddete yönelmelerine etki eden unsurların araştırıldığı çalışmalar (Yücel, Atalay ve Gürkan, 2015; Hacısötaoğlu, Akcan ve Bulgu, 2012; Koçer, 2012; Çağlayan ve Fişekçioğlu, 2003; Türksoy, 2003), sorunların tespiti açısından ve temiz bir spor ortamı oluşturma bakımından anlamlı katkılar sağlamaktadırlar. Spora gerek aktif (oyuncu, hakem vb.) gerekse de pasif olarak (seyirci, kulüp yöneticileri, basın vb.) katılan paydaşların sağduyulu tutumları ve barış içerikli söylemlerde bulunmaları, olumsuz taraftar davranışlarının önüne geçebilmenin temel unsuru olarak ön plana çıkmaktadır. Kötü şöhretin en tanınan siması olan İngiltere futbolundaki holiganizm, devlet destekli çabalar ve herhangi bir kişi veya kurum ayrımı gözetmeksizin uygulanan yaptırımlar neticesinde giderek azalma kaydetmiştir. Bunun sonucunda ise holigan davranışlar, yerini neredeyse bir sanat gösterisini takip edilen seyir davranışına bırakmıştır. Günümüz İngiltere futbolu, kalitesinin yanı sıra, tribünlerinin düzeni ve seyircilerin kazananı da kaybedeni de alkışlayabildiği saygı seramonileriyle gündeme gelmektedir. Öte yandan, holiganizmin tümüyle ortadan kalkmadığı bazı ülkelerde, şiddetin verdiği zararlar, spor kulüplerini de bir dizi önlemler almaya yönlendirmektedir. Spor pazarlanması bağlamında, seyircisiz statların bile konuşulmaya başlandığı olumsuz çevrelerde ise taraftar kaynaklı şiddet olaylarının, gelecekte futbolun sadece televizyon ekranlarından takip edilen bir faaliyete dönüşmesi olasılığını gündeme getirmektedir.

Bu çalışmada, mizahın görsel unsurlarından olan karikatürler aracılığıyla, Demirci'nin kitaplarındaki sporsever karakterlerin (Muhlis Bey, Mithat ve Mirsat) taraftarlık eğilimleri ele alınmıştır. Mizah yoluyla eleştiri yapmak, yüzyılı aşkın bir zamandır başvurulmakta olan bir anlatım biçimidir. Bu sayede, spor alandaki eksik ve yanlışların dile getirilmesi mümkün olabilmektedir. Konunun bilimsel zemine taşınarak tartışılması ise, bu çalışmanın kendine özgü katkı sağlama anlayışını ortaya koymaktadır. Ayrıca popüler kültürün dayatması olan televizyon yerine, sessiz çizgilerin zemini olan karikatürler yoluyla sorunlara kulak verilmesi Bu alanda yapılacak olan ve çeşitli bakış açılarına sahip yeni çalışmaların, literatüre katkı sağlayabileceğini, bir öngörü olarak ileri sürebilmek mümkün gözükmektedir.

Kaynakça

- Alsaç, Ü.** (1994). Türkiye'de Karikatür, Çizgi Roman ve Çizgi Film, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Argan, M.** ve Katırcı, H. (2015). Spor Pazarlaması (3. Baskı). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Arslanoğlu, K.** (2005). Futbolun Psikiyatrisi. İstanbul: İthaki Yayınları.
- Cialdini, R.B.,** Borden, R.J., Thorne, A., Walker, M.R., Freeman, S. ve Sloan, L.R. (1976). Basking in reflected glory: Three (football) field studies. *Journal of Personality and Social Psychology*, 34, 366-375.

- Çağlayan, H. S.** ve Fişekçioğlu, İ. B. (2003). Futbol seyircisini şiddete yönelten faktörler. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12, 127-142.
- Çakmak, M. N.** ve Çelik, V. O. (2016). Futbolda şiddet ve erkeklik: nefer taraftar grubu örneği. *Sosyoloji Konferansları*, 54(2), 299-331.
- Demirci, L.** (1999). Doğuştan Fenerli Mithat (2. Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayıncılık.
- Demirci, L.** (1991). Mithat & Mirsat (1. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınevi.
- Demirci, L.** (1987). Yes Problem. İstanbul: Dönemli Yayıncılık.
- Hacısoftaoğlu, İ.,** Akcan, F. ve Bulgu, N. (2012). Hayali cemaatler olarak taraftar toplulukları: Ankaragücü taraftar grupları örneği. *Spor Bilimleri Dergisi*, 23 (4), 159-176.
- Hunt, K. A.,** Bristol, T. and Bashaw, R. E. (1999). A conceptual approach to classifying sports fans. *Journal of Services Marketing*, 13 (6), 439-452.
- Karikatürcüler Derneği, (1971). Başlangıcından Bugüne Türk Karikatürü, İstanbul: Cem Yayınevi.**
- Keskin, U.** (2016). Necdet Şen'in Eserlerinde Bireyi ve Toplumunu Baskı Altına Alan Yönetimsel Uygulamalara Yönelik Eleştiriler. *Journal of Human Sciences*, 13 (3), 5537-5550.
- Keskin, U.,** Çalışkan, K. ve Aydoğdu, V. (2017). Spor konulu karikatür kitapları üzerine bir inceleme. *Spor Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2 (1), 13-30.
- Kınalızade Ali Efendi** (2005). Yüce Ahlak, İstanbul: Çilek Yayınları.
- Koçer, M.** (2012). Futbol derneklerine üye olan taraftarların şiddet ve holiganizm eğilimlerinin belirlenmesi: Kayseri örneği. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 32, 111-135.
- Kuru, E.** (2000). Sporda Psikoloji. Ankara: Gazi Üniversitesi İletişim Basımevi.
- Kuru, E.** ve Var, L. (2009). Futbol seyircilerinin spor alanındaki saldırganlık davranışları hakkında betimsel bir çalışma (Kırşehir ili örneği). *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(2), 141-153.
- Memiş, Ş. ve Yarış İ. (2010). İstanbul'un 100 Karikatüristi, İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları.**
- Özer, A.** (2007). Karikatür Yazıları, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 1733.
- Pek, B. ve Demirci, L.** (2007). Muhlis Bey ve Yavlum Mithat (1. Baskı). İstanbul: Lemay Yayıncılık.
- Soley, Ş. (1972). Dünyadan Seçme Spor Karikatürleri. İstanbul: Sulhi Garan Matbaası.**
- Türk Dil Kurumu Sözlüğü.** Erişim tarihi: 27 Temmuz 2017, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.597a18b05f8a88.37916427
- Türksoy, A.** (2003). Üç büyük kulüp futbol taraftarının sosyal kimlikleri ve şiddete bakış açıları. *Spor Bilimleri Dergisi*, 11 (3), 94-99.

- Yıldırım, A.** ve **Şimşek, H.** (2006). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Wakefield, K. L.** and **Wann, D. L.** (2006). An examination of dysfunctional sport fans: Method of classification and relationships with the problem behaviors. *Journal of Leisure Research*, 38 (2), 168-186.
- Yücel, A. S.,** **Atalay, A.** ve **Gürkan, A.** (2015). Sporda şiddet ve saldırganlığı etkileyen unsurlar. *Uluslararası Hakemli Psikiyatri ve Psikoloji Araştırmaları Dergisi*, 2 (2) 68-90.